

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ В ТЛУМАЧЕННІ ІВАНА ФРАНКА ЯК ДЖЕРЕЛО ФІКСАЦІЇ ПОЛОНІЗМІВ (ВЛАСНІ НАЗВИ)

У статті йдеться про полонізи, що входять у структуру галицько-руських народних приповідок, які зібрав і прокоментував І. Франко, зокрема письменник характеризує й функції полонізмів у складі паремій чи вказує на вплив польської лінгвокультури на формування українського паремійного фонду загалом. У цій статті увага зосереджена на запозиченні власних назв, насамперед топонімів й антропонімів, тобто йдеться про лексико-семантичні запозичення, прагматику полонізмів.

Ключові слова: запозичення, лінгвокультура, полонізм, прагматика, власна назва, антропонім, топонім.

Прасол О.Н. Галицко-русские народные поговорки в понимании Ивана Франко как источник фиксации полонизмов (имена собственные). В статье описаны полонизмы, которые входят в структуру галицко-русских народных поговорок, собранных и прокомментированных И. Франко, который характеризует функции полонизмов в составе паремий или указывает на влияние польской лингвокультуры на формирование украинского паремийного фонда в целом. Внимание исследователя сосредоточено на заимствовании собственных имен, прежде всего топонимов и антропонимов, на лексико-семантическом и прагматическом уровне.

Ключевые слова: заимствование, лингвокультура, полонизм, прагматика, имя собственное, антропоним, топоним.

Prasol O.M. Galician-Russian vulgar sayings in understanding I. Franko as a source of fixation polonisms (proper names). The article examines polonisms incorporated into the structure of Galician-Russian vulgar sayings compiled and commented on by I. Franko, in particular, the writer characterizes the functions of polonisms in the composition of proverbs, identifies the influence of Polish linguoculture on formation of Ukrainian Proverb Fund as a whole. The given article focuses on the borrowing of proper names, primarily, toponyms and anthroponyms, otherwise stated, it deals with lexical-semantic borrowings and pragmatics of polonisms.

Keywords: borrowing, linguoculture, polonism, pragmatics, proper name, anthroponym, toponym.

Запозичення є наслідком контактування відповідних лінгвокультур, а це дає підстави для взаємопроникнення насамперед елементів лексико-семантичних систем мов, що взаємодіють. Цей процес потребує вивчення в різноманітних аспектах – контрастивному, функціональному, соціо- та психолінгвістичному, а також прагмалінгвістичному, на якому й зосереджена дослідницька увага.

У часи життя Івана Франка Галичина була тією територією, що вирізнялася наявністю функціонального полілінгвізму [5]: тут побутували, крім української, насамперед ще й польська і німецька мови. Їх взаємовплив зафіксували передусім паремії галицької лінгвокультури, які у свій час збирав й описував (понад 30 років!), надаючи відповідні коментарі, Іван Франко, що, проживаючи в умовах полілінгвізму, і сам, як відомо, став полілінгвом. Зокрема він бездоганно знав польську мову, оскільки не лише активно

використовував її з дитинства в повсякденному побутовому мовленні, але й писав художні й публіцистичні тексти, вів переписку, що частково схарактеризовано в наукових студіях М. Якубця [16]. Крім того, письменник активно використовував полонізми у всьому багатогранному й різноманітному дискурсі, що були в нього як результатом індивідуально-авторського мовлення, так і наслідком мовлення галицької лінгвокультурної спільноти загалом, серед якої І. Франко перебував, тобто це зазвичай факти мовлення, а не мови.

Полонізми як явище української мови і мовлення досліджували М. Беднаж, Н. Блинова, Д. Будняк, Н. Дем'яненко, О. Дорофтей, І. Ліпкевич, М. Онишкевич, В. Піддубна, О. Пілько, Н. Романова, Л. Ткач та деякі ін., зокрема полонізми, що функціонують у науковому [14], публіцистичному [1; 4], художньому [6; 7; 10; 11; 12] дискурсі Івана Франка. Недослідженим до сьогодні залишився лексикографічний дискурс Івана Франка, репрезентований в укладеному ним словнику «Галицько-руські народні приповідки» [2], як і самі паремії, що не аналізувалися з огляду своєрідності використання в їх складі полонізмів.

Отже, мета цієї наукової розвідки – дослідити особливості функціонування полонізмів, що зафіксовані в галицько-руських народних приповідках, які зібрав і витлумачив Іван Франко. Безпосереднім предметом цієї статті стане лише один пласт системи полонізмів – власні назви, серед яких насамперед виокремлюються топоніми й антропоніми.

Незважаючи на наявність у мовознавстві доброї традиції дослідження ономастики, до сьогодні ще залишилося багато нерозв'язаних завдань. Виокремлена в сучасній лінгвістиці тенденція до виявлення людського чинника в мові, широке розуміння власної назви як мовного знака сприяють актуалізації в процесі вивчення онімів прагмалінгвістичної парадигми знань, що дає змогу трактувати значення власної назви як таке, що має не семантичну, а прагматичну природу (М. Толстой, Є. Отін, Т. Космеда).

Труднощі, що виникають під час аналізу онтології власної назви і її місця в мовленні, зумовлені насамперед тим, що до сьогодні недостатньо осмислена роль оніма в людському суспільстві саме з позицій прагмалінгвістики. Номінувати певний об'єкт – це значить не тільки репрезентувати конкретний суб'єкт чи об'єкт за допомогою вербального знака, але й конкретні знання, що актуалізуються в процесі комунікації, реалізуючи відповідні смисли. Власна назва, позначаючи предмети довкілля, уже відображає певну думку, дає певну інформацію про предмет, особливий тип знання про дійсність, слугує засобом зв'язку з цією дійсністю.

Ономастикон досліджують і з урахуванням когнітивного аспекту, оскільки власна назва відображає способи обробки й збереження певної інформації. Ономастикон відіграє велику роль у формуванні когнітивної бази мовної особистості чи лінгвоспільноти загалом у процесі їх становлення. Власні назви фіксують ономастичні знання про національну й територіальну своєрідність лінгвоспільноти, моделюють мовну свідомість її представників. Ономастичні одиниці своєрідно відображають сприйняття, бачення

й розуміння світу, вказують на зв'язок людської мисленнєво-мовленнєвої активності з фондом мовної й немовної свідомості, з відповідними прагматичними налаштуваннями.

Категорія просторової локалізації посідає важливе місце в картині світу певного соціуму, надаючи відповідну інформацію, насамперед прагматичного характеру. У паремійному фонді, зібраному І. Франком, функціонує топонім *Перемисьль* (*Przemysl*), що слугує й нині для назви невеликого містечка, яке знаходиться в Польщі неподалік від українського кордону. У пареміях відбито притчу стосовно історії виникнення назви цього міста, тобто зафіксовано меморіальну інформацію, порівн.: *Мисль не мисль, буде місто Перемисьль* [2, т. 2 : 530]. Коментар Івана Франка, власне й розшифровує цю інформацію: «Так сказала якась жінка людям, які крепко думали над тим, як має називатися збудоване ними місто»; *Як мисль, так мисль — таки буде Перемисьль* [2, т. 2 : 683]. Коментар містить інформацію про те, що ця паремія — відголосок розповіді про те, як виникла назва міста Перемисьль: «Збудовано місто, найстарші люди почали мислити, як би його назвати. Довго мислили та й не могли намислити нічого. Тоді якась жінка сказала до них от ті слова, що увійшли в приказку». Мотивація назви міста стала мотивацією приповідки *Мишлю та й мишлю, куди до Перемисьлю*. (Коментар: «говорять про замисленого чоловіка») [2, т. 2 : 683]. Як бачимо, у паремії відбита навіть специфіка польської вимови шиплячих звуків у дієслові «мислю» (*мишлю*).

Часто зустрічається в пареміях і назва міста *Краків* (*Krakow*), порівн.: І в *Кракові злидні однакові; Піди до Кракова, всюди біда однакова; Вези біду й до Кракова, буде біда однакова*. У цих прислів'ях Іван Франко вбачає два прагматичних значення: а) іди й до *Кракова* («загалом у якусь далеку чужину»), «то й там знайдеш таку саму біду, як дома» і б) «вези злого, бездарного чоловіка в інший край, у велике місто, він усе буде однаковий» [2, т. 1 : 80]. Топонім *Краків* набуває узагальненого значення «далека чужина», «велике чуже місто». Отже, у свідомості галичан *Краків* зафіксовано як місто велике і чуже. Прислів'я *Не відразу Краків збудували* [2, т. 2 : 406] є, очевидно, варіантом *Не відразу Рим збудували*, де замість *Рим* ужито в тій самій функції більш відоме галичанам місто *Краків*. Паремія *Писок до Кракова заведе* («можна допитатися дороги») [2, т. 2 : 709] є варіантом прислів'я *Язик і до Києва доведе*, але, як бачимо, для галичан *Краків* — місто хоч і чуже, але ближче за Київ. Крім того, ужита лексема *писок* (*prot*) характерна для польської мови, де не має стилістичної маркованості, на відміну від української.

Деяко рідше використовуються назви інших, менш відомих галичанам міст, як-от *Ченстохово*, напр.: *Потрібно го тут, як дідька в Ченстохові* (коментар І. Франка: «Зовсім його тут не треба») [2, т. 2 : 774]. У *Ченстохові*, як відомо, є багато костелів, монастир. Це місто славиться набожністю людей, а тому, звичайно, нечистій силі там немає чого робити. Знову, як бачимо, назва міста репрезентує інформацію культурологічного характеру, без знання якої прислів'я буде не зовсім зрозумілим.

Безперечно, важливим топонімом, що також часто функціонує в паремійному складі галицьких приповідок, є номінація *Польща*. Ця назва

позначає державу, в якій відбуваються події, означає місцезнаходження влади, порівн.: *Почули миші: кріль в Польщі* (коментар І. Франка: «почули люди владу над собою») [2, т. 2 : 532]. Крім власної назви, у цьому прислів'ї маємо лексичний полонізм *кріль*, адекватний українському *король*. Порівн. також: *Ляшки ся бунтують, бо короля в Польщі не чують* (коментар І. Франка: «про польські повстання») [2, т. 2 : 497]; *Ого, зараз видно, що ту нема: кріль в Польщі!* (Іван Франко зауважує, що це типовий «окрик, коли хто входить у хату, в якій панує безлад, бо діти були полишені без дозору» [2, т. 2 : 759], знову простежуємо лексико-семантичний полонізм – прислівник (у цьому разі дискурсивне слово) *ту* замість українського *тут*; *Якої Польщі ви мені тут наробили?* (коментар І. Франка: «якого неладу, клопоту») [2, т. 2 : 759] – у цьому разі, як бачимо, топонім *Польща* містить негативний прагматичний смисл «безлад, клопіт, проблема». У наступній паремії, навпаки, маємо актуалізацію позитивного смислу, репрезентованого в топонімі *Польща*: *Як Польща знов настане, тоді Марія Тереза з некла вийде*. Ідеться про віру в час, коли Польща знову набуде статусу сильної держави, порівняймо коментар І. Франка: «вірування шляхтичів загонових» [2, т. 2 : 759].

Якщо ж розмірковувати про особливості функціонування в пареміях антропонімів, то простежуємо вживання відповідних жіночих і чоловічих імен. Серед жіночих імен найбільш поширені *Каська* (український нейтральний відповідник – Катерина), напр.: *Во ім'я Отця і Сина, ліпша Каська як Марина*. На думку І. Франка цей вираз є пародією на молитву [2, т. 2 : 325], однак у ньому фіксується позитивне ставлення до жінок на ім'я *Каська*. Ця приказка поширюється й іншими іменами, репрезентуючи, на думку інтерпретатора паремії, також пародію на молитву, тобто маємо таку «нісенітницю», порівн.: *Міа уцї і сина, Рузька, Каська і Марина* [2, т. 2 : 647], однак, як бачимо, знову простежуємо використання лексико-фонетичних полонізмів – «*міа уцї*». Іван Франко зауважує, що польське ім'я *Кася* (*Каська*) в пареміях більш уживане, ніж український еквівалент *Катерина* (*Катка*). Другим за частотністю використання в пареміях є ім'я *Марта*, що поширене в польському антропоніміконі більше, ніж в українському, порівн.: *Знає й Марта, по чому круп кварта, що значить «це знає кожний, хто буває на торгах»* [2, т. 2 : 509]. Отже. *Марта* – жінка, яка причетна до торгівлі, крім того, вона не дуже енергійна, дещо лінива, порівн.: *Марта* дідька варта («Вислів про ледачу дівчину») [2, т. 2 : 509].

Серед польських чоловічих імен найбільш поширене *Michał* (*Михайло*). Іван Франко наводить «дражнилку», що містить знижену марковану лексику, а ім'я *Міхал* добре римується, порівн.: *Міхал на свині їхав, свиня зверещала, Міхала вбісцяла* [2, т. 2 : 531]. Інша паремія також належить до народних «нісенітниць» – *Нате вам, дідуно, підпалка, замовте пацер за мого Міхалка*, де «підпалок» – це невеличка палиця, спечена при живому огні перед сажанням хліба в піч (так про це говорить І. Франко) [2, т. 2 : 718], а «пацер» – лексико-фонетичний полонізм (прогулянка).

У складі паремій частотним є й польське чоловіче ім'я *Jacek* (*Яків*), *Куба* (*Яків*), що також римується і називає п'яничку, напр.: *Пий Яцю панську*

працю!» — «Панською працею названо панську горілку» [2, т. 2 : 715]; *За свою працю хоч напиєся Яцю* — «Видно, що невелика йому за неї плата» [2, т. 2 : 484]. У вигляді паремії репрезентовано діалог, що показує: оцінку роботи уряду однозначно дати неможливо, напр.: *Питався Куба Куби, ци встановена єдна всюди? А не, не єдна: є добра, є й зла* [2, т. 2 : 428].

Галицько-руські народні приповідки містять і деякі прізвища, серед яких відоме в Польщі шляхетне прізвище *Потоцький*. Народна свідомість зафіксувала негативний образ графа: *Граф Потоцький, що в нього розум жіноцький* — коментар до неї І. Франка: «приказка з натяком на графа Потоцького, польського гетьмана з часів Хмельницького, що програв битву під Корсунем і потрапив у неволю»; *Граф Потоцький, що кладе до печі кльоцики*, а на цей раз маємо жартівливу приповідку «про львівського міщанина Потоцького, зовсім не графа, а ремісника». Фіксуємо омонімію в системі антропонімів. Знову використано лексико-фонетичний полонізм — «граф».

Одним із найбільш популярних в Польщі й нині є прізвище *Мазур*. У поширених інформативних джерелах Польщі зауважується, що це прізвище входить до 14 найбільш популярних прізвищ, його мають 66 773 поляки. Воно, вочевидь, мало статус і чоловічого імені, яке було не менш поширене, на думку І. Франка, ніж в українців Іван чи Микола. Є й версія про те, що це ім'я походить від назви мешканців відповідної території Польщі — *Mazowsza*, порівн.: *Казали: Мазура забито, а Мазур ся умкнув під свиняче корито* — «кепкують із Мазура завзятого до бійки, та при тім тхірем підшитого»; *Мазур сліпий ся родить, а дурний умирає* — «злобна приказка про Мазурів»; *Що Мазур, то Бартко* — «Мазури люблять уживати се ім'я, як Русини Іван або Микола» [2, т. 2 : 499]. Отже, у мовній свідомості галицької лінгвокультури Мазур має негативну оцінну характеристику, до речі, як і в мовній свідомості поляків. Для поляків Мазури — це вперті й надмірно горді люди [20], порівн.: *Uparty jak Mazur; Mazur, gdy go oddadzą do dworu: pierwszego roku kpią z niego, drugiego — on drwi z drugich, trzeciego iz samego pana* [21]. А наступна польська приповідка засвідчує наявність оцінки, подібної до тієї, що репрезентована в українських пареміях, де Мазур — це людина, охоча до бійки, порівн.: *Polak do rady, Litwin do zwady, Mazur do boju, Niemiec do stroju, Włoch do lutni, Rusin do balamutni* [19].

Іван Франко декодує прецедентні власні назви, що мають місце в приповідках, зокрема у вульгарній приказці-нісенітниці згадано прізвище *Баналюк*, що втратило в прислів'ї статус власної назви, тобто відбувся процес апелювання, чи антономазії, порівн.: *Баналюки-небилиці, сховайся з тим до гузиці* — «баналюки в значенні: дурниці, небилиці; взято з польської мови, а власне з віршованої фантастичної повісти Єроміна Морштина „Historia ucieszna o zasnej królownie Banialuce”, що видана в Кракові 1650 р. [2, т. 1 : 51], тобто Баналюк — шляхетне прецедентне прізвище, узятє з художнього тексту.

Крім того, у пареміях, звичайно, відтворюються міфони́ми, але їх репрезентація відтворює норму польського мовного етикету, зокрема використання лексеми *пан / пані* як обов'язкового елемента при звертанні перед власною назвою, порівн.: *Ріжні місця має Пан Біс для своїх дітей* — коментар

І. Франка: «не всіх ставлять на однакових місцях» [2, т. 2 : 538]; *Матко Боска, руська, польська!* – «жартливий оклик» [2, т. 2 : 516], але найбільше паремій з компонентом Пан Біг (*Pan Bóg*), зокрема це прокляття, порівн.: *Бодай ты Пан Біг скарав, але я ти не зичу* («Жартливе прокляття, немов чоловік в першій хвилині, в гніві кляне, та в тім пригадує собі, що клясти гріх, і другим реченням касує свій перший вибух» [2, т. 1 : 117], примовки – *Деся там уже Пан Біг за мене забув, що ми смерті не дає* («говорять про себе старі люди, яким надоїло життя [2, т. 1 : 123]), *З Паном Богом у задні двері!* («відправляють або виштовхують якогось немилого і непочесного гостя, влазливого жebraка і т. ін.» [2, т. 1 : 125]); *З Паном Богом у лихий час!* («говорять комусь наприкреному, виправляючи його з хати» [2, т. 1 : 126]); *І йому щось Пан Біг держить* («І його чекає якась доля, якась добро. Говорять про бідного, усплідженого, каліку і т. ін.» [2, т. 1 : 126]); *Най вас Пан Біг провадить!* («говорять, прощаючись до відходячого ті, що лишаються в хаті» [2, т. 1 : 117]); *На щось і ми Пану Богу потрібні, що нас на світі держить* («говорять про бідних людей, особливо коли хто лає їх непотребами» [2, т. 1 : 131]); *Пан Біг го не хоче, а чортіві не треба* («говорять про нездару, лінивого, тупоумного, не конче й злого» [2, т. 1 : 133]); *Пан Біг дає богачеві много стіжків, а бідному дітків* («звичайне життєве спостереження, що бідні люди більше плодучі від багатих» [2, т. 1 : 133]); *Пан Біг не дитина, аби слухав дурного Кліма* («жартлива відповідь на прокляття або погрози» [2, т. 1 : 133]); *Пан Біг по небі калачі везе* («жартівливо пояснюють дітям гуркіт грому» [2, т. 1 : 133]); *Пан Біг сі і в трицять років упомінає* («в ослабленій формі старогерейська думка, що Бог за гріхи батьків мстить на дітях і внуках до сьомого покоління» [2, т. 1 : 133]) і т. ін.

Серед власних назв, що функціонують у галицько-руських приповідках, зустрічаються й інші пласти онімів, де І. Франко проводить паралелі між їхнім сприйняттям свідомістю українців і поляків, наприклад, приповідка *Яке Благовіщення, такий Великдень* репрезентує спостереження людей за характером погоди в зазначені дні, що також має подібну паремійну фіксацію в польській лінгвокультурі, порівн.: «Звичайна господарська ворожба, що обидва ті свята мають однакову погоду. Пор. польське: *Jakie Zwiastowanie, takie Zmartwychwstanie*» [2, т. 1 : 101].

Отже, на матеріалі аналізу паремій, поширених на території Галичини як унікального за своєю соціолінгвістичною ситуацією та історією регіону України, можна окреслити деякі тенденції сприйняття польської ономастичної системи, що зафіксовані в ономастиконі галицько-руських приповідок, потрактованих Іваном Франком. Галицька лінгвоспільнота до цього часу частково зберігає в антропонімії й топонімії, репрезентованій у приповідках, сліди минулої історії, політичного життя, матеріальної й духовної культури, давні діалектні мовні риси. Але найбільш цікавими є ті прагматичні смисли, які виокремлюємо на основі концептуального і контекстуального дискурсивного аналізу. Виокремлені смисли окреслюють модель української мовної свідомості в порівнянні із мовною свідомістю представників польської лінгвокультури, а це дає змогу побачити спільне й відмінне, запозичене й автохтонне.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Блинова Н.** Функції полонізмів у публіцистичних текстах І. Франка (1878–1907 рр.) / Н. Блинова // Українське літературознавство : [зб. наук. пр.]. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – Вип. 66 : Іван Франко : Статті й матеріали. – С. 220–226. – (Мовознавство).
2. **Галицько-руські приповідки** : У 3-х т. / Зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко: 2-е вид. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 1. – 832 с.; Т. 2 – 818 с; Т. 3 – 699 с.
3. **Дем'яненко Н.Я.** До проблеми передачі фразеологічних одиниць у польських перекладах Івана Франка / Н.Я. Дем'яненко // Іван Франко і творення української суверенної держави. – К., 1996 [1997]. – С. 27–29 (Літературознавство).
4. **Дорофтей О.** Польськомовна публіцистика Івана Франка : проблематика, жанр, стиль / Орест Дорофтей. – Дрогобич : Коло, 2005. – 127 с.
5. **Космеда Т.** Комунікативна компетенція Івана Франка : між-культурні, інтерперсональні, риторичні виміри / Тетяна Космеда. – Львів : ПАІС, 2006. – 328 с.
6. **Ліпкевич І.Г.** Полонізми у творах Івана Франка / І.Г. Ліпкевич // Вісник Запорізьк. держ. ун-ту – Запоріжжя, 2001. – № 1 : Філологічні науки. – С. 55–58.
7. **Ліпкевич І.** Полонізми у творах Івана Франка / І. Ліпкевич // Українська філологія : школи, постаті, проблеми. – Львів, 1999. – Ч. 2. – С. 152–156.
8. **Онишкевич М.Й.** Діалектизми (полонізми і бойкізми) та їх коментування в 20-томнику творів І. Франка / М.Й. Онишкевич // Іван Франко : Статті і матеріали. – 36. 11. – Львів : ЛДУ, 1964. – С. 182–194.
9. **Онишкевич М.Й.** Полонізми і діалектизми (бойкізми) та їх коментування в 20-томнику творів І. Франка / М.Й. Онишкевич // Іван Франко : Статті і матеріали. – 36. 12. – Львів : ЛДУ, 1965. – С. 148–154.
10. **Онишкевич М.Й.** Полонізми і діалектизми (бойкізми) та їх коментування в 20-томнику творів І. Франка / М.Й. Онишкевич // Питання слов'янського мовознавства. – Львів, 1963. – Кн. 9. – С. 36–51.
11. **Онишкевич М.Й.** Полонізми і діалектизми та їх коментування в 20-томнику творів І. Франка / М.Й. Онишкевич // Іван Франко : Статті і матеріали. – 36. 10. – Львів : ЛДУ, 1963. – С. 139–153.
12. **Онишкевич М.Й.** Полонізми і діалектизми та їх коментування в 20-томнику творів І. Франка / М.Й. Онишкевич // Наук. конф. по питаннях лексикалогії і лексикографії : Тезиси докладаю. – Мінск, 1963. – С. 50–51.
13. **Онишкевич М.Й.** Полонізми і діалектизми та їх коментування в 20-томнику творів І. Франка / М.Й. Онишкевич // Тези доп. V міжвуз. респуб. славістичної конф. 25–30 вересня 1962 року. – Ужгород, 1962. – С. 99–100.
14. **Пілько О.** Польська фраземіка в наукових працях Івана Франка / О. Пілько // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 листоп. 1996 р.) / Орест Пілько / Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаніка ; [редкол. : П. Федорчак (відп. ред.) та ін.]. – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 374–377.
15. **Романова Н.П.** Вивчення українсько-польських мовних контактів у слов'янській філологічній науці / Н.П. Романова // Мовознавство. – 1972. – № 4. – С. 41–50.
16. **Якубець М.** Із спостережень над мовою і стилем творів Івана Франка, писаних польською мовою / М. Якубець // *Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze*. – 1998. – № 6/7. – S. 198–202.
17. **Якубець М.** Із спостережень над мовою та стилем творів Івана Франка, писаних польською мовою / М. Якубець // Іван Франко і світова культура. – К., 1990. – Кн. 1. – С. 129–134.
18. **Ткач Л.О.** Вплив польської мови на українську літературну мову Буковини кінця ХІХ – початку ХХ ст. (зовнішні чинники) / Л.О. Ткач // Мовознавство. – 2000. – № 6. – С. 22–29.
19. **Ruch literacki.** PAN. –1988. –t. 29. –s. 92.
20. **Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.** –Т. VI. –III. –Etnografia i stosunki społeczne. – str. 191.
21. **Zbigniew Benedyktowicz.** Portrety „obcego” : od stereotypu do symbolu / Benedyktowicz Zbigniew. – str. 186.